

АНОТАЦІЯ

Котельбан С. В. Механізм державного регулювання інноваційного розвитку економіки України в глобалізаційних умовах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності: 051 Економіка. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2020.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і нове розв'язання важливого завдання, яке полягає в поглибленні теоретичних засад формування механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки України в глобалізаційних умовах та розробці практичних рекомендацій щодо його вдосконалення.

1. Обґрунтовано, що інноваційний розвиток економіки доцільно розглядати як цільову, зумовлену зовнішніми впливами зміну економічної системи в цілому чи окремих її елементів (учасників, сегментів ринку та їх взаємодії, продукту, способів використання ресурсів) з переходом у новий конкурентний стан на тривалий період часу в результаті впровадження інновацій. В умовах швидких глобальних трансформацій не можливо досягнути його високого рівня без розробки та впровадження відповідного механізму державного регулювання. При цьому, регулюючий вплив держави повинен бути спрямований на забезпечення галузевого інноваційного розвитку, інноваційного розвитку ринку, секторального інноваційного розвитку, інноваційного розвитку бізнес-середовища, інноваційного розвитку зайнятості і трудового потенціалу, інноваційного розвитку продукції.

2. Уточнено зміст поняття «механізм державного регулювання інноваційного розвитку економіки» (МДРІРЕ) як цілісної системи, яка відображає способи застосування інструментів регулюючого впливу на сфери інноваційного розвитку на основі функціонуючих органів державної влади та їх взаємодій з недержавним сектором через інноваційну інфраструктуру. Метою його впровадження є становлення інноваційної економіки, що забезпечує

високий рівень добробуту населення (соціальний аспект інноваційного розвитку) та конкурентоспроможність країни (економічний аспект інноваційного розвитку) в глобальному просторі. Окреслено основні завдання МДРІРЕ.

3. Обґрунтовано, що теоретичним базисом формування і функціонування механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки повинні стати основні положення теорій глобалізації та розвитку світової економіки, державного регулювання економіки, інноваційно-технологічного розвитку. Їх систематизація дозволяє вивчати з різних аспектів інноваційні процеси та розглядати інновації як рушійний елемент розвитку економіки в умовах глобалізаційних викликів сучасності.

4. Доведено, що застосування методів регулювання інноваційного розвитку економіки в глобалізаційних умовах має здійснюватися з урахуванням специфіки самого об'єкту впливу, специфіки середовища розвитку економіки країни та глобального економічного простору. Для України така специфіка визначається: затяжним процесом становлення ринкової економіки; численними проблемами, пов'язаними з корупцією, що деформують конкурентне бізнес-середовище і демотивують інноваційну діяльність; нестабільним макроекономічним і політичним середовищем, що обмежує можливості вартісних інвестицій в інноваційні проєкти, окупність яких потребує часу; зростаючими втратами інтелектуального потенціалу внаслідок міграції. А тому стрижневою основою застосування методів регулювання інноваційного розвитку економіки України є посилення ролі недержавних інститутів та первинності дії методів непрямого впливу – стимулювання.

5. Встановлено, що в умовах розгортання процесів глобалізації для забезпечення інноваційного розвитку економіки України важливо розробити відповідну стратегію, якою передбачатиметься інноваційний розвиток за двома векторами: внутрішнім (структурні зміни економіки: домінування наукомістких галузей; становлення креативного класу інноваторів; висока якість та інноваційність національної продукції; забезпечення обміну інформації, дифузії інновацій) та міжнародним (глобальна участь державних інститутів з повноваженнями в інноваційній сфері; глобальна участь бізнесу, наукових,

освітніх, громадських структур в інноваційних програмах і проєктах; активізація зв'язків у глобальному ланцюгу формування вартості; створення відкритого інноваційного ринку з регіональним інтеграційним пріоритетом).

6. Визначено, що аналіз інноваційного розвитку економіки України як результату функціонування механізму державного регулювання слід здійснювати у таких ракурсах: застосування інструментів МДРІРЕ; досягнення цілей державного регулювання інноваційного розвитку; отримання конкурентних переваг України у глобальному економічному просторі.

7. Встановлено, що інноваційний розвиток економіки України характеризується такими недоліками: низький рівень конкурентоспроможності за показниками інноваційної активності підприємств та фінансування науково-дослідної і дослідно-конструкторської діяльності; нестабільність фінансування інноваційної діяльності з надмірними скачками обсягів витрат та строкатістю їх структури; дуже низька участь бюджетного фінансування інноваційної діяльності, особливо промислових підприємств та наукових інститутів; занепад промислових видів економічної діяльності як інститутів, що забезпечують найвищі інноваційні результати, є більш фінансово спроможними інвестувати в інноваційні проєкти; низька якісна складова інноваційної активності суб'єктів бізнесу, зокрема промисловості; слід більше уваги приділяти продукуванню та впровадженню нових для ринку інновацій.

8. Виявлено, що існуючий в Україні механізм державного регулювання інноваційного розвитку економіки є недостатньо дієвим. Це обумовлено наступним: інформація про мету та цілі його впровадження і застосування слабо доведені до спеціалістів та широкого загалу як регулюючої та регульованої систем; має місце неефективне використання інструментів механізму для активізації розвитку сфер забезпечення інноваційного розвитку економіки; в Україні інноваційна інфраструктура є нерозвинена; недотримуються основоположні принципи МДРІРЕ; здійснюється деструктивний вплив на МДРІРЕ негативних тенденцій і явищ у соціально-економічному середовищі країни; не має моніторингу функціонування МДРІРЕ та моніторингу за розвитком всіх його ланок.

9. Запропоновано дієвість механізму державного регулювання інноваційного розвитку визначати за структурно-динамічними змінами статистичних показників, що характеризують результати інноваційної діяльності в Україні у розрізі регіонів, видів економічної діяльності. Здійснена кількісна оцінка масштабу структурних зрушень по деяких із таких показників у період 2013-2017 рр. за інтегральним коефіцієнтом структурних змін А. Салаї та інтегральним коефіцієнтом структурних відмінностей Гатєва дозволила встановити інтенсифікацію структурних змін у 2015-2016 рр. та їх затухання у 2017 р. Такий перебіг процесу структурних відмінностей у показниках вказує на те, що МДРІРЕ або швидко застаріває, або неповноцінно функціонує, або втрачає дієвість чи стає таким, що не використовується повною мірою.

10. Встановлено, що Україна суттєво відстає від розвинених країн світу в освоєнні інвестицій та впровадженні інновацій, більшість з яких вже є вчорашнім днем. Для зменшення такого розриву необхідно використовувати кращу світову практику побудови інноваційної економіки, всесторонньо вивчати та приймати до уваги накопичений досвід правового й організаційно-економічного забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності. Запозичення найкращих світових практик повинне відбуватися із врахуванням особливостей перебігу інноваційних процесів в Україні, ґрунтовного аналізу результатів інноваційної діяльності та дієвості кожної із ланок МДРІРЕ.

11. Встановлено, що нормативно-правове поле як ланка в структурі механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки є досить розвиненою. Вона має складну структуру і відносно розвинені зв'язки з аналогічними ланками інших країн. Попри це воно не враховує всі аспекти забезпечення інноваційного розвитку економіки. Це пов'язано, насамперед, з малим терміном існування України як суверенної держави, реформуванням її економіки, браком досвіду при розробці окремих нормативно-правових актів, відмінностями у формуванні економічного середовища в Україні та в інших країнах світу, а також із зовнішніми загрозами, які зараз сформувалися на глобальному рівні.

12. Окреслено напрями розвитку нормативно-правового поля як складової МДРІРЕ України в глобалізаційних умовах, найважливішими серед яких є: розвиток й регулювання національного та міжнародного трансферу технологій; стимулювання залучення приватних інвестицій в інноваційну сферу; формування ефективної системи обміну технологіями на міжнародному ринку; системне узгодження вітчизняних правових норм із стандартами і нормами міжнародного права та ін.

13. Обґрунтовано, що з метою забезпечення результативності функціонування інноваційної мережі, у її структурі доцільно виділяти інноваційну, забезпечуючу, комерціалізації інновацій, фінансування інновацій, керуючу, віртуальну та психологічну підсистеми. При цьому, процес її розбудови повинен ґрунтуватися на принципах: підпорядковування основним законам розвитку інформаційного суспільства; добровільної участі членів мережі в спільній інноваційній діяльності; концептуальної єдності; визначення сфери діяльності, значення та місця учасників у мережі; взаємозв'язку між учасниками мережі; цілеспрямованої концентрації власності; створення законодавчої бази для розвитку кожної із підсистем інноваційної мережі; координації; професіоналізму; відповідальності; повноти інноваційного циклу; інформаційної насиченості мережевої взаємодії; міжнародної співпраці в інноваційній сфері. Крім того, робота в інноваційній мережі повинна організовуватися через спеціальну програмну платформу, доступ до якої в її учасників повинен бути цілодобовим та з різних мобільних пристроїв. Також програмна платформа повинна підтримувати роботу з периферійним обладнанням (сканером штрих-кодів, мобільним принтером, GPS, фотокамерою).

Однією із причин, що гальмує процес розбудови інноваційної мережі в Україні є обмеженість джерел формування фінансового забезпечення її функціонування та знаходження оптимальної його структури з-поміж субдіювання прямих витрат, пов'язаних з наданням послуг (неринкових) з державного та регіональних бюджетів, надходжень від платних послуг та прибутку організацій-учасників мережі.

14. Запропоновано процес формування та оптимізації МДРІРЕ розбити на такі шість етапів: моніторинг інноваційного розвитку економіки України; діагностику функціонування механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки; оцінку можливостей поліпшення механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки; розроблення програми поліпшення МДРІРЕ; оцінку запропонованого механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки; упровадження програми оптимізації МДРІРЕ.

15. Розроблено методичний підхід до діагностики функціонування механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки, що базується на технології вирішення складних проблем методом аналізу ієрархій. Алгоритм застосування запропонованого методичного підходу є універсальним і підходить для оцінки можливостей удосконалення та змін МДРІРЕ.

16. Побудовано ієрархію діагностики функціонування діючого механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки, а також ієрархію оцінки можливостей реалізації бажаного сценарію його функціонування.

Ключові слова: інноваційний розвиток, механізм державного регулювання інноваційного розвитку економіки, інноваційна економіка, інноваційна мережа, інноваційні інфраструктура, глобалізація, діагностика, нормативно-правове поле.

SUMMARY

Kotelban S. V. The mechanism of state regulation of innovative development of the Ukrainian economy in a globalized environment. – Qualification scientific work on the rights of manuscripts.

Dissertation for the degree of doctor of philosophy in specialty 051 Economics. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. – Chernivtsi, 2020.

The thesis carried out a theoretical synthesis and a new solution to an important task, which is to deepen the theoretical foundations of the formation of the mechanism of state regulation of innovative development of the Ukrainian economy in globalization conditions and to develop practical recommendations for its improvement.

1. It is substantiated that innovative development of the economy should be considered as a target, due to external influences, changing the economic system as a whole or its individual elements (participants, market segments and their interaction, product, ways of using resources) with the transition to a new competitive state for a long period of time as a result of innovation. In the context of rapid global transformations, it is impossible to achieve its high level without developing and introducing an appropriate mechanism of state regulation. At the same time, the regulatory impact of the state should be aimed at ensuring sectoral innovative development, innovative market development, sectoral innovative development, innovative development of the business environment, innovative development of employment and labor potential, innovative development of products.

2. The content of the notion “mechanism of state regulation of innovative development of the economy” (MSRIDE) is clarified as an integral system that reflects the methods of applying regulatory instruments to the areas of innovative development based on functioning government bodies and their interactions with the non-state sector through the innovation infrastructure. The purpose of its implementation is the formation of an innovative economy, provides a high level of welfare of the population (social aspect of innovative development) and competitiveness of the country

(economic aspect of innovative development) in the global space. The main tasks of the MSRIDE are defined.

3. It is substantiated that the theoretical basis for the formation and functioning of the mechanism of state regulation of innovative development of the economy should be the main provisions of the theories of globalization and the development of the world economy, state regulation of the economy, innovation and technological development. Their systematization allows studying innovation processes on various aspects and considering innovations as a driving element of economic development in the context of modernizing globalization challenges.

4. It is proved that the application of methods for regulating the innovation development of the economy in globalization conditions should be carried out taking into account the specifics of the object of influence itself, the specifics of the development environment of the country's economy and the global economic space. For Ukraine, this specificity is determined by: the lengthy process of becoming a market economy; multiple corruption issues that distort the competitive business environment and demotivate innovation activities; unstable macroeconomic and political environment, limits the possibilities of cost investment in innovative projects, the recoupment of which takes time; growing losses of intellectual potential as a result of migration. Therefore, the core basis for the application

of methods for regulating the innovation development of the Ukrainian economy is the strengthening of the role of non-state institutions and the primacy of the action of indirect influence methods - stimulation.

5. It has been established that in the context of the development of globalization processes, in order to ensure the innovative development of the Ukrainian economy, it is important to develop an appropriate strategy that will provide for innovative development along two vectors: internal (structural changes in the economy: the dominance of knowledge-intensive industries; the development of the creative class of innovators; high quality and innovation of the national products, ensuring information exchange, diffusion of innovations) and international (global participation of state and tutes the powers in the sphere of innovation, global business involvement, scientific, educational and social structures in the innovative programs and projects; activation of

links in the global chain of formation of cost, to create an open market with an innovative regional integration a priority).

6. It has been determined that the analysis of the innovative development of the Ukrainian economy as a result of the functioning of the state regulation mechanism should be carried out from the following perspectives: the use of the tools of the MSRIDE; achieving the goals of state regulation of innovation development; obtaining competitive advantages of Ukraine in the global economic space.

7. It has been established that the innovative development of the Ukrainian economy is characterized by a number of shortcomings, among which are: competitive losing in terms of the innovation activity of enterprises and the financing of research and development activities; the instability of financing innovation with excessive jumps in the volume of expenditures and the diversity of their structure; very low participation of budget financing of innovation, especially industrial enterprises and scientific institutions; the decline of industrial economic activities as institutions that provide high innovative results, more financially viable to invest in innovative projects; low quality component of the innovation activity of business entities, in particular industry; more attention should be paid to the production and delivery of new innovations to the market.

8. It is revealed that the mechanism of state regulation of innovative development of the economy existing in Ukraine is not effective enough. This is due to the following: information about the purpose and goals of its implementation and application is poorly communicated to specialists and the general public as a regulatory and regulated system; there is an inefficient use of the tools of the mechanism for the revitalization of the development of the spheres of ensuring the innovative development of the economy in Ukraine, the innovation infrastructure is undeveloped; the fundamental principles of the MSRIDE are respected; the destructive influence on the MSRIDE of negative trends and phenomena in the socio-economic environment of the country is carried out; does not have monitoring of the functioning of the MSRIDE and monitoring the development of all links.

9. It is proposed to determine the effectiveness or inefficiency of the mechanism of state regulation of innovation development by structural and dynamic changes in

statistical indicators characterizing the results of innovation activity in Ukraine in the context of regions, types of economic activity. A quantitative assessment of the scale of structural changes in some of these indicators in the period 2013-2017 has been carried out. According to the integral coefficient of structural changes, A. Salai and the integral coefficient of structural differences, Hatzev allowed to establish the intensification of structural changes in 2015-2016. And their attenuation in 2017 such a process of structural differences in indicators indicates that the MSRIDE is either rapidly becoming outdated, or is not fully functional, or is losing its effectiveness, or is such that it is not fully utilized.

10. It has been established that Ukraine lags significantly behind the developed countries of the world in the utilization of investments and the introduction of innovations, most of which are already on a busy day. To reduce such a gap, it is necessary to use the best world practice of building an innovative economy, comprehensively study and take into account the accumulated experience of legal, organizational and economic support of state regulation of innovation activity. Borrowing the world's best practices should take into account the characteristics of the flow of innovation processes in Ukraine, a thorough analysis of the results of innovation activities and the effectiveness of each of the links of the MSRIDE.

11. It has been established that the regulatory and legal field as a link in the structure of the mechanism of state regulation of innovative development of the economy is quite developed. It has a complex structure and relatively well-developed links with similar links in other countries. Despite this, he does not take into account all aspects of ensuring the innovative development of the economy. This is primarily due to the short period of existence of Ukraine as a sovereign state, reforming its economy, lack of experience in the development of certain legal acts, differences in the formation of the economic environment in Ukraine and in other countries of the world, as well as external threats that are now formed on global level.

12. The directions for the development of the regulatory field as a component of Ukraine's MSRIDE in globalization conditions, the most important of which are: development and regulation of national and international technology transfer; encouraging private investment in the innovation sector; formation of an effective

technology exchange system in the international market; system coordination of domestic legal norms with standards and norms of international law, etc.

13. It has been substantiated that in order to ensure the effectiveness of the functioning of the innovation network, it is advisable in its structure to allocate innovative, supporting, commercialization of innovations, financing of innovations, management, virtual and psychological subsystems. At the same time, the process of its development should be based on the principles of: obedience to the basic laws of the development of the information society; voluntary participation of network members in joint innovation activities; conceptual unity; defining the scope, value and location of participants in the network; relationships between network members; focused concentration of ownership; creating a legislative framework for the development of each of the subsystems of the innovation network; coordination; professionalism; responsibility; completeness of the innovation cycle; information richness of network interaction; international cooperation in the field of innovation. In addition, work in the innovation network should be organized through a special software platform, to which its participants should have round-the-clock and from various mobile devices. Also, the software platform must support work with peripheral equipment (barcode scanner, mobile printer, GPS, camera).

One of the reasons that slows down the development of the innovation network in Ukraine is the limited sources of forming financial support for its operation and finding its optimal structure among the subdivisions of direct costs associated with the provision of services (non-market) from state and regional budgets, revenues from paid services, and profits of participating organizations network.

14. The process of forming and improving the MSRIDE was proposed to be divided into the following six stages: monitoring the innovative development of the Ukrainian economy; diagnostics of the functioning of the mechanism of state regulation of innovative development of the economy; assessment of opportunities for improving the mechanism of state regulation of innovative development of the economy; development of an improvement program for MSRIDE; evaluation of the proposed mechanism of state regulation of innovative development of the economy; implementation of the program to improve MSRIDE.

15. A methodical approach has been developed to diagnose the functioning of the state mechanism for innovative innovation development of the economy, based on the technology for solving complex problems using the hierarchy analysis method. The algorithm for applying the proposed methodological approach is universal and suitable for assessing opportunities for improving and modifying the MSRIDE.

16. A hierarchy of diagnostics of the functioning of the existing mechanism of state regulation of innovative development of the economy, as well as a hierarchy for assessing the possibilities of implementing the desired scenario of its functioning, has been built.

Keywords: innovative development, the mechanism of state regulation of innovative development of the economy, innovative economy, innovative network, innovative infrastructure, globalization, diagnostics, legal framework.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Антохов А.А., Котельбан С.В., 2019. Регулювання інноваційного розвитку економіки в умовах глобалізації: зміст, методи, інструменти. *Інноваційна економіка*, 2, с. 41–46.

2. Котельбан С. В., 2019. Інноваційна мережа як стимулююча ланка механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки України. *Агросвіт*, 13-14, с. 60–66.

3. Котельбан С.В., 2018. Механізм державного регулювання інноваційного розвитку економіки: теоретична основа дослідження. *Сталий розвиток економіки*, 3, с. 44-52.

4. Котельбан С. В., 2019. Аналіз інноваційного розвитку економіки України в глобалізаційних умовах. *Науковий погляд: економіка та управління*, 3 (65), с. 89-98.

5. Котельбан С.В., 2017. Сутність, методи та інструменти державного регулювання інноваційної діяльності. *Економіка та держава*, 4, с. 115-118.

6. Котельбан С.В., 2018. Хронологічні та хорологічні підходи до визначення сутності поняття “інновація”. *Інвестиції: практика та досвід*, 9, с. 91-97.

7. Kotelban S. V., Antokhov A. A., Yankovska L. A., Fedoryshyna L. M., Felenchak Y. B., Holod A. P., 2020. Problems and disadvantages of the modern mechanism of state regulation of innovative development of Ukrainian economy. *Arctic Journal*, 73(6), p. 33-44.

Особистий внесок: обґрунтовано методи, які доцільно використовувати для регулювання інноваційного розвитку економіки в умовах глобалізації.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Котельбан С. В.; 2019. Місце і роль нормативно-правового поля у механізмі управління національною економікою. *Матеріали доповідей Міжнародної науково-практ. конф. “Реформування економіки в контексті міжнародного співробітництва: механізми та стратегії”*; 2019; Запоріжжя. Запоріжжя: Класичний приватний університет, с. 18–21.

2. Котельбан С.В., 2016. Аспекти розвитку національної економіки в умовах інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. *Матеріали III Міжнародної Шумпетерівської конференції “Наукова спадщина Йозефа Алоїза Шумпетера і сучасність: погляд із минулого в майбутнє”*; 2016; Чернівці. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, с. 135–137.

3. Котельбан С.В., 2017. Інновації та інноваційна діяльність в системі розвитку регіонів. *Матеріали науково-практ. круглого столу. “Економіка і врядування: проблеми соціалізації”*; 2017; Чернівці. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, с. 53–55.

4. Котельбан С.В., 2017. Механізм державного регулювання інноваційної діяльності. *Матеріали Міжнародної науково-практ. конф. “Перспектива розвитку галузей економіки з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів”*; 2017; Дніпро. Дніпро: НО “Перспектива”, с. 44–46.

5. Котельбан С.В., 2019. Особливості застосування методів регулювання інноваційного розвитку економіки в глобалізаційних умовах. *Матеріали міжнар. науково-практ. конф. “Сучасні наукові погляди на економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку”*; 2019; Ужгород. Ужгород : УНУ, с. 23–27.

6. Котельбан С.В., 2018. Підходи до визначення сутності “інновація”. *Збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених “Сучасні інформаційні технології в економіці, управління та адміністрування”*; 2018; Київ. Київ: Аналітичний центр “Нова економіка”, с. 31–35.

7. Котельбан С.В., 2018. Роль механізму державного регулювання інноваційного в розвитку підприємств. *Матеріали міжнар. науково-практ. конф. “Пріоритети розвитку підприємств у XXI столітті”*; 2018;

Кропивницький. Кропивницький: РВЛ ЦНТУ, с. 215–217.